

Bársony János – Semmelweis harmadik tanszéki utódja

Kiss László dr.

„A kidúlt kortárs számára a hálás utókor megszokott ajándéka: a túlbecsülés. Talán azért: mert ez a legolcsóbb. Az élő számára a legnagyobb ajándék: a kortársak elismerése. Talán azért: mert ez a legritkább” [1]. E sorokkal indította Biedl Artúrról írt nekrológját Szondi Lipót. Nos, e Szondi által megfogalmazott kritériumokat alkalmazva: sem túlbecsülésben, sem kortársi elismerésben nem bővelkedett Bársony János szülészprofesszor, Semmelweis harmadik tanszéki utódja.

Bársony János 1926. február 26-án hunyt el Budapesten. A kor két patinás szaklapja közül az *Orvosi Hetilap* a címdoldalán, nekrológban [2] búcsúzott tőle. A konkurens *Gyógyászat* nem közölt nekrológot, csupán a lap felelős szerkesztője, Lévy Lajos emlékezett meg róla röviden a lap „Különlélek” című rovatában [3].

Lévy így indítja sorait: „*De mortuis nil nisi bene...* és ezért e rövid megemlékezésben nem az utolsó esztendőik Bársony Jánosától veszek búcsút, hanem attól, kihez tanulóéveim szép emlékei fűznek.” „A halottakról vagy jót, vagy semmit” – a Kr. e. 7/6. században élt görög Szolón szájából elhangzott szentencia súlyos kortársi kritikát tartalmaz – ha igaz. A 66 éves korában elhunyt, 1903-tól az I. Sz. Szülészeti Klinika igazgatójaként, az 1922/1923-as tanévben az akkor már Pázmány Péter nevét viselő egyetem rektoraként működő egyetemi tanárról valóban nem lehetett volna semmi „jót” mondani? Azt Lévy is elismeri, hogy kitűnő előadó volt: „Ügyes didaxisával hallgatóit magával ragadta [...] a szülészeti és nőgyógyászat egészét felölelő előadásaival fiatalabb tanítványaira is maradandó hatást gyakorolt.” E rövid dicséret után azonban ezt írja az 1898-ban doktorált Lévy, aki még az 1892-ben „szülészeti mütétanból” magántanári címet szerzett Bársony előadásait hallgatta: „Mint váltott az utolsó esztendőik alatt oly eszmék és törekvések harcosává, melyekről a történet és természettudomány mértékével néző számára nem kétséges, hogy oly forrón szeretett nemzetének és hazájának nem áldást és felvirágozást, hanem csak gyengülést és romlást hozhat – azt ma nem kutatom.” Nos, sajnálatos, hogy Lévy nem „kutatta” e váltás okát. Mielőtt vállalkoznék ezen okok legalább részleges feltárására, a teljesség kedvéért megjegyzem: talán az elmaradt nekrológot pótolta a *Gyógyászat*, amikor közölte a Budapesti Királyi Orvosegyesület március 6-i ülésén elhangzott emlékezés szövegét.

A megemlékezést a kor jeles ortopédja, Horváth Mihály (1868–1938), az ülés elnöke tartotta. Fontos e beszéd ismerete, hiszen Horváth azt bizonyítja, hogy a kortársak többsége tudott „jót” is szólni Bársonyról:

„...Bársony Jánosról mindenki tudta, hogy minden cselekedetét, minden gondolatát magasabb, s mindnyájunk előtt szent ideálok irányították. S ez ideálok elérésére mindig csak nemes fegyvereket használt és hajthatatlan akaraterőt tanúsított. Ideálja volt a jó orvosnak, aki betegeit mint embertársait szerette. Mint tudós, Semmelweis és Kézmárczky méltó utóda” [4].

E két kortársi – egymásnak ellentmondó – vélemény után nézzük, mint ítél a „hálás utókor”.

A nemrégiben elhunyt orvostörténész így indítja a „Bársony János professzor pályafutása, a tévedések anatómiája” című dolgozatát 2003-ban:

„A címbeli állítás szakmai és világnézeti jellegű, e kettő olykor nem különíthető el egymástól. A fővárosi I. Sz. Szülészeti Klinikát 1903-tól haláláig irányította, az 1903–1918 közötti periódusban Tauffer Vilmos professzor ellenlábasának számított, 1919-től 1926-ig pedig a retrográd Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete (MONE) egyik alapító tagja és szellemi vezére, amely nyílt antiszemita programjával mérhetetlenül nagy kárt okozott a vétleneknek, az országnak és a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karának egyaránt. Ez akkor is igaz, ha hallgatunk róla, ezért érdemes megismerkedni e tanulságos karrier buktatóival” [5].

Dolgozatát pedig e sommás véleménnyel zárja: „A felsorolt tényekből talán kitűnik, hogy Bársony János [...] mind szakmai, mind világnézeti szempontból enyhén szólva ellentmondásos személyiség volt, így nem sorolható a Semmelweis–Tauffer–Kézmárczky nevével fémjelzett nagy vonulatba.” Nos, a „talán” szócska igencsak indokolt Szállási szövegében, hiszen az általa felsorolt „tények” nem elégségesek Bársony „ellentmondásos” személyiséggé kikiáltásához – különösen nem „világnézeti szempontból”.

Szállási keveset mond Bársony családi hátteréről, a gyermek- és ifjúkorában személyiségét formáló „tényekről”. Amit pedig mégis elmond, az pontatlan! „István nevű bátyja ismert vadászati író, aki 1919-ben szerkesztette a Tanácsköztársaság című lapot, hogy utána egy jobbra fordulással minél hevesebben támadhassa földijét:

Móricz Zsigmondot” [5]. Nos, az e „tényből” levont következtetés nem felel meg a valóságnak – sem István, sem öccse, János életében nem volt semmilyen „jobbra fordulás”! Mindketten ifjúkoruktól – e nem éppen legmegfelelőbb kifejezést használva – jobboldaliak voltak, világnézetiileg egyikük sem volt sosem „ellentmondásos személyiség”.

A napjainkban újra felfedezett és értékelt Bársony István (1855–1928) „a természetírás és a vadászirodalom aranytollú mestere, az első magyar állatregény írója” [6] Sárkeresztesen született, katolikus családban. Atyja a Károlyi grófsághoz tartozó uradalom intézője; áradt belőle fanatikus magyarsága. Az öt évvel fiatalabb János már az apa új szolgálati helyén, a Károlyiak ősi fészkeiben, Nagykárolyban [ma: Carei, Románia] született. A jogásznak készülő, ám hamarosan az újságírásra váltó István 1907-től a kormány lapjának számító *Budapesti Közlöny* szerkesztője. Szállási valószínűleg a Magyar Életrajzi Lexikon (1967) szócikkéből vette át a „tényt”: „1919-ben a Tanácsköztársaság c. hivatalos lapot szerkesztette.” Sajnos Szállási megmaradt e lexikoni szűkszavúságnál, holott e tény magyarázata fontos az esetleges „jobbra fordulás” helyes megítélésében. Nézzük tehát a magyarázatot:

„A Tanácsköztársaság című lap március 26-a és 30-a között Bársony István neve alatt jelent meg [...] a Budapesti Közlöny a kormány lapja volt. Március 21-e után megszűnt, szerkesztőségi szobáit a Tanácsköztársaság című lap vette át. S ezzel együtt a kliséit is. Kezembe került egy 1919 októberében írt levél, melyen a Tanácsköztársaság postai fejléc bélyegzője csak egy sorban tér el a Közlöny fejlécétől. Ezen a levélpapíron úgy írt Bársony levelet egy barátjának, hogy egyszerűen áthúzta tollával az első sorban szereplő feliratot, a Tanácsköztársaságot. Nem gyúrta össze, nem dobta el, egyszerűen átvitotta. Az ilyen megoldáshoz tiszta lelkiismeret kell” [6: 182.].

Csiák szerint elképzelhető, hogy Bársony bement a munkahelyére március utolsó napjaiban, de „kizárt dolog, hogy ezt hitteltette”, hiszen 1919 novemberében ezt írja: „Majdnem ötödfél rettenetes hónap viharzott el felettünk a bolsevizmusnak nevezett orosz dögvész behurcolása után, mire megszabadultunk tőle.” Bársony tehát nem lett híve a Tanácsköztársaságnak, nem lett „baloldali”, megmaradt jobboldalinak. S megmaradtak „jobboldali” kapcsolatai a Tanácsköztársaság 133 napja alatt és után is. Sőt szeptember 6-án megkapja a miniszteri tanácsosi címet [6: 183.].

További kutatást igényel annak kiderítése, voltak-e mégis „baloldali” kapcsolatai? Ezek szerepet játszhattak öccse, azaz Bársony János professzor sorsának alakulásában. Ugyanis a proletárdiktatúra közoktatásügyi népbiztos, Kunfi Zsigmond, az 1919. március 28-án kelt 87. sz. levelében felfüggesztette Bókay Árpád, Kétly László, Kuzmik Pál, Nékám Lajos és Bársony János orvoskari professzorok működését. Bársonnyal kapcsolatos intézkedését azonban a közoktatásügyi népbiztos 6.501/1919. sz. rendeletével hatályon kívül helyezte

[7: 283.]. Lehetett ebben szerepe Bársony István esetleges „baloldali” kapcsolatainak?

A Bársony család egyetlen tagja sem tett világnézeti fordulatot. Azt az *Orvosi Hetilap* nekrológírója is említi, hogy a család másik „fiú leszármazottja a nagy magyar író: Bársony István” [2]. Az viszont kevésbé ismert, hogy professzorunk unokaöccse – István fia –, Bársony Elemér budapesti gyógyszerész 1919 nyarán a Károlyi-kormány népjóléti minisztere volt. Elemér, aki „a kommunista uralommal szemben az első pillanattól kezdve a legélesebb álláspontot foglalta el”, 1919 áprilisának elején a Kun Béla emberei általi elfogatása elől Aradra menekült. Itt kapcsolatba lépett a francia megszálló csapatok parancsnokának – s azon keresztül az antantnak – a beleegyezésével május 5-én kormányt alakító gróf Károlyi Gyulával. Tizenkét évvel később, a „Magyarországi gyógyszerészet története” című nagyszabású munka II. kötetének szerzőjeként, harmadik személyben írt életrajzában így emlékezik:

„Ennek a kormánynak Bársony Elemér már népjóléti minisztere volt s amikor a kormány ugyancsak az entente-val való előzetes megállapodás után székhelyét Szegedre tette át s a kormány ott újjáalakult, Bársony itt is vállalta a népjóléti minisztérium vezetését. Ennek a kabinetnek tagja volt Horthy Miklós, Magyarország későbbi kormányzója, gróf Teleky Pál, a későbbi miniszterelnök...” [8: 447.].

A szocialista éra tankönyveiben csak „ellenforradalmi kormányként” emlegetett szegedi kabinetből Bársony május 29-én kilépett – tárcáját a miniszterelnök rendelkezésére bocsátotta. Lemondását Károlyi elfogadta, és meleg hangú levélben köszönte meg Bársony gesztusát [8: 448.].

A Budapestre visszatérő Elemértől mindkét Bársony fivér első kézből értesülhetett a Szegeden meghirdetett „nemzeti és keresztény” irányzat, a később csak „szegedi gondolat” elnevezés alatt kibontakozó és hivatalossá váló keresztény-nemzeti ideológiáról, „kurzusról”. „Ő nem volt kurzista, mint ellenségei híresztelték, mindig ugyanaz volt fiatalságától utolsó leheletéig” – állítja az *Orvosi Hetilapban* megjelent nekrológ szerzője [2]. Saját maga erről így vallott 1922. szeptember 29-én, a rektori szék elfoglalásakor:

„...én Krisztust követő, Istenfélő, keresztény magyar ember vagyok [...] magyar voltom folyományaképpen szeretném, ha az egész világ magyarból telnék ki és hogy minden magyar az Isten szikrájára méltó egészséges testtel és lélekkel, a Krisztusi szocializmus felebaráti szeretetében igaz ember volna” [2].

Nos, e vallomás ismeretében azon lehet vitatkozni: „kurzista” volt-e vagy sem Bársony János, azt állítani azonban, hogy Bársony „világnézetiileg ellentmondásos” lett volna – nem lehet! Sőt ezen ellentmondáshiánnyal, azaz világnézeti szilárdsággal magyarázhatók meg a Bársony-életpálya Lévy által kritizált „utolsó esztendő” történései, a Lévy által elfogadhatatlan „eszmék és törekvések” támogatása. Magyarán: Bársony professzor anti-